

bi bil menda rad nekak Deschmann-redivivus, med nemške učenjake, je tem smešnejše, ker so nam njegove tako imenovane »študije« strokovnjaki označili naravnost kot šarlatansko delo.

Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika. Napisao dr. T. Maretić, kr. sveuč. prof. 1899. Štampa i naklada knjižare L. Hartmana (Kugli i Deutsch). Zagreb. (VI + 700 str.). Cijena for. 450.

Izraz »književnog« vzbuja našo pozornost in radovednost. Že v prvih vrstah »Predgovora« najdemo pojasnilo: »Pored svih dojakošnjih hrvatskih i srpskih gramatika odavna ljudi, kojima je stalo do čista i dobra jezika, osjećaju nestašicu knjige, koja bi im bila podpuno i pouzdano rukovodstvo pravilnoga današnjega književnog jezika. Tu nestašicu hoće da ukloni ova knjiga.« S tem je tudi označeno stališče te namenoma bolj praktične knjige nasproti »istorički« in »poredbeni« gramatiki.

Ta znamenita slovnica¹⁾ dobro dojde vsem hrvaškimi in srbskim krogom, saj vsi hočejo, »da im se reče, kako je danes što u književnom jeziku, što je u njemu dobro, što li nije«. — Ali »književni jezik« — to je večkrat preporen pojem. Kolikor je mogoče meni soditi, je tukaj krenil Maretić pravo pot. Kot viri knjiž. jezika, iz katerih zajemlje, izvzemši le malo slučajev, kjer nasprotujejo temu dovolj tehtni razlogi, in kot merilo v dvomnih slučajih veljajo 1) Vuk Štefanović Karadžić,²⁾ 2) Daničić in 3) narodno blago.

Podrobna ocena te knjige je naloga strokovnih listov; kolikor morem jaz presoditi, je delo dobro urejeno, natančno in dovolj obširno; prav primerno je, da je v njem zbrano vse, kar sploh spada v področje »slovnice«: »Pristup«, v katerem je povedano nekaj splošnega o jeziku in pisavi, »glasovi«, »oblici«, »tvorba riječi«, »sintaksa« in poseben prilog »stilistika«. Da pozna pisatelj tudi moderne težnje filologov, kaže poglavje str. 21. sl. »Fiziologija glasova«. — Zanimivi — in pisateljevo lastno delo — so nekateri statistični podatki (str. 10. sl.), posebno o razmerju med samoglasniki in soglasniki v raznih jezikih, iz katerega se pokaže, je li jezik trd ali mehak; n. pr. hrvaščina ima samoglasnikov 46·47%, nemščina 38·86, poljščina 41·43, ruščina 41·69, češčina = latinščina 43·09, franc. 43·36, grščina 46·01, ital. 47·73, staroslovenščina 48·37. — Vpoštevanja vredno je tudi, kar pravi Maretić v § 37.

515. držati se onoga, što se latinski veli: *quieta non movere*«.

Pravila v »sintaksi« veljajo često tudi za slovenščino; nje razdelitev je taka, kakršno imajo šolske knjige, pozna pa se ji tudi Miklošičev vpliv. — V § 474. je nedostatek, ki ga imajo vse naše praktične slovnice: ne razlikujejo se medialni in refleksivni glagoli, sploh se dovolj ne pojasni refleksivnost. Čas bi že bil, da bi se ta za učenje tujih jezikov tako važna razlika vendar že jasno razpletla. — Za zglede v obliki celih stavkov nima knjiga — v kvar preglednosti — posebnega tiska.

¹⁾ Obenem je izšel »izvadak« iz nje: »Gram. hrvatskoga(!) jezika za niže razrede srednjih škola«. Ta izdaja bi najbrž — ne poznam je — zadostovala onim, ki imajo manjše zahteve.

²⁾ Pomembno je, da tako sodi Hrvat! Prezreti se tudi ne sme oni »ili« v naslovu.

»Stilistika« je zelo porabna tudi za slovenščino, n. pr. na str. 667. o pretiravanju z različnimi superlativnimi izrazi in o napačni rabi takozvanega »pluralis maiestaticus« v zgledih, kakor »žalimo, što smo bili zapriječeni posjetiti izložbu«; kajti »dobri pisci uzimaju množinu za sebe samo onda, kad misle sa sobom i čitatelje«. Potrebna je svaritev pred pretrivialnimi izrazi, ki postanejo večkrat premoderni; n. pr. (str. 679.): »predsjednik pozdravi skupštinu kratkim, ali jezgrovitim govorom«, ali: »tada Preradović umre, ali što rekoh: umre, on je besmrtn«. — Na str. 685. svari pisatelj pred provincializmi. — Tvorba neologizmov (novih besed) ustrežaj jezikoslovnim zakonom. Kot dobri novi izrazi se navajajo med drugimi tudi nam znani: »drvoređ, duhovit, dvoboj, iznenaditi, obrt, odbor, omogućiti, posljedica, predočiti, preporan, promet, pustolov, slavlje, svota, značaj«, kot šlabi: »izgledati (aussehen), dopasti se, dobar stajati«. Sicer jih je mnogo, ki bi jih težko nadomestili z boljšimi. — Nestvor je hibridna tvorba: »glasovir«.

Kot »dodatak stilistici« sledi »antibarbarus«, ¹⁾ ki izobčuje marsikatero i v našem knjižnem jeziku običajne besede in fraze.

Slovnica ima torej prav obsežno vsebino. Pogrešam pa nečesa, kar bi zelo povečšalo njeno porabnost: obširnega kazala nima. Knjiga, ki obseza 700 strani in ima v sebi tako raznovrstno gradivo, potrebuje prav nujno tega dandanes vsakemu takemu delu pridejanega pripomočka. Zunanja oblika je lepa.

Milo se mi je storilo, ko sem se, pregledujoč to knjigo, spominjal naših slovenskih slovnice. — Kdaj dobimo knjigo, ki se bo dala primerjati z Martičevo? Kdo ne ve, da izmed vseh naših slovnice nobena ne zadošča niti praktičnim niti znanstvenim zahtevam? Kako je vzkliknil M. Čop l. 1833. (Außerord., Beilage z. Illyr. Bl. Nr. 13 vom 30. März 1833 p. 1)? On pravi: »Also wo es viele Grammatiken gibt, dort schreibt man correct! Vielmehr finden wir dort die Klagen über Uncorrectheit sehr natürlich (zumal wenn die Grammatiken so sehr von einander abweichen wie die unsrigen), da jeder nach der von ihm selbst geschriebenen oder angenommenen Grammatik urtheilt!« Tudi nam se daj ni treba mnogo slovnice, pač pa ene, ki bi na znanstveni podlagi, pa ozi-
rajoč se na praktične potrebe, ustanovila zakone našemu jeziku, naši pisavi. — Zakaj pa je nimamo? Saj smo Slovenci na glasu kot za-³ čovjek narod slovnice-
čarjev. — Res nimamo univerze. Ali pa nimamo slavistov? Imamo jih — tudi
po vsučiliščih — in imeli smo jih; ali ti nočejo biti slovenisti. Rajši se
vglobijo v druge slovanske jezike in občeslovanska vprašanja — in kdo bi
jim zameril? Edini, od katerega smo v dohlednem času pričakovali slovenske
slovnice, ki bi bila pomembna za vse čase, nas je ostavil na veke. Zato stoji
kakor prej tako zdaj dejstvo, da oni, ki bi mogli, nočejo, oni, ki bi hoteli, ne
morejo. —

Vprav zdaj prorokujejo različna znamenja kritične čase. Boj »elementov« se bliža. Boj je včasih dober — πλάσμα; πατήρ πόντων pravi Heraklit — da bi le sin tega očeta ne bil — ridiculus mus!

Dr. Jos. Tominešek.

¹⁾ To ime rabi za naslov spisom, ki se obračajo proti vsakemu slabemu izrazu v kakem jeziku; navadno so urejeni po abecedi. Najbolj znan in oče sličnih spisov je Krebsov »Antibarbarus der latein. Sprache«.